

تأثیر ایدئولوژی سیاسی بر جهت‌گیری اخلاقی حساب‌برسان

فائزه مؤذن نماز^۱، محمدرضا پورعلی^۲، مهدی مران جویری^۳، رضیه علی‌خانی^۴

چکیده

جهت‌گیری اخلاقی برای قضاوت حساب‌برسان یکی از موضوعات مهم و موثر در حسابرسی و تصمیم‌گیری استفاده‌کنندگان اطلاعات مالی است. مطالعات گوناگونی در خصوص عوامل اثرگذار بر این مهم صورت گرفته است که اکثر آنها اثر ویژگیهای فردی و اخلاقی حساب‌برسان را مورد بررسی قرار داده‌اند. در این پژوهش به بررسی تأثیر ایدئولوژی سیاسی بر جهت‌گیری اخلاقی حساب‌برسان پرداخته شده است. نمونه آماری این تحقیق شامل ۲۰۱ نفر از مدیران و شرکا در مؤسسات حسابرسی عضو جامعه حساب‌برسان رسمی مستقر در تهران در سال ۱۴۰۰ است. مبانی نظری تحقیق از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و داده‌های تحقیق بر اساس پرسشنامه جمع‌آوری شده و با استفاده از نرم‌افزار اسمارت پی ال اس مورد تحلیل قرار گرفته است. فرضیه‌های تحقیق بر اساس روش همبستگی و با استفاده از معادلات ساختاری مورد بررسی قرار گرفته است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که ایدئولوژی سیاسی بر شاخص‌های جهت‌گیری اخلاقی حساب‌برسان (شامل ایده آل‌گرایی و نسبی‌گرایی اخلاقی) تأثیر مثبت و معناداری دارد. به طور کلی نتایج پژوهش نشان می‌دهد ویژگی‌های محافظه‌کارانه حساب‌برسان با منشاء سیاسی، در رعایت اخلاق حرفه‌ای از جمله عوامل تأثیرگذار محسوب می‌شود. همچنین این تحقیق می‌تواند اطلاعات سودمندی را برای سیاست‌گذاران حرفه حسابرسی فراهم آورده و موجب بسط نتایج تحقیقات رفتاری در حوزه حسابرسی می‌شود.

واژگان کلیدی: ایدئولوژی سیاسی، جهت‌گیری اخلاقی حساب‌برسان، ایده‌آل‌گرایی، نسبی‌گرایی اخلاقی

طبقه بندی JEL: M42، A13، B41

^۱ گروه حسابداری، واحد چالوس، دانشگاه آزاد اسلامی، چالوس، ایران Moazen.faezeh@yahoo.com

^۲ گروه حسابداری، واحد چالوس، دانشگاه آزاد اسلامی، چالوس، ایران (نویسنده مسئول). pourali@iauc.ac.ir

^۳ گروه حسابداری، واحد چالوس، دانشگاه آزاد اسلامی، چالوس، ایران Mr.maranjory@gmail.com

^۴ گروه حسابداری، واحد چالوس، دانشگاه آزاد اسلامی، چالوس، ایران Alikhani_r2@yahoo.com

۱- مقدمه

امروزه اخلاق نقش مهمی در جنبه های زندگی روزمره هم در جامعه و هم در دنیای تجارت دارد. با افزایش مسائل کسب و کار مرتبط با اخلاق، اکنون توجه شاغلان به اخلاق در محیط کار به یک دغدغه تبدیل شده است. حفظ نیروی کار اخلاقی کار ساده ای نیست، بلکه یک چالش و یک وظیفه برای همه آژانس ها است (ماهانتا و گوسوامی^۱، ۲۰۲۰). حرفه های حسابداری و حسابرسی برای اطمینان از اینکه اکوسیستم مالی به طور موثر اجرا می شود، باید صادق و مسئولیت پذیر باشند (اسماعیل و رشید^۲، ۲۰۱۹). به ویژه حسابرسان با توجه به نقش مهمی که در حفظ منافع جامعه ایفا می کنند، ملزم به رعایت اخلاق در انجام کار روزانه خود هستند. تردیدی نیست که حسابرسان به عنوان یک انسان از شخصیت و ویژگی های شخصیتی منحصر به فرد خود در ارتباط با مراجعان، از تاثیر باورها و اعتقادات، ارزش ها و آرمان ها و گاه راز و رمزهای درونی خود رها نیستند، از این رو ویژگی های شخصیتی حسابرسان می تواند نقش مهمی در قضاوت اخلاقی آنان داشته باشد (علیزاده گان و همکاران، ۱۴۰۱). علاوه بر این، حسابرسان ملزم به رعایت اصول اخلاقی حرفه ای هستند که منجر به استانداردهای حسابرسی می شود. با این حال، هنوز هم حسابرسانی هستند که صادق نیستند و اصول منشور اخلاقی را زیر پا می گذارند که بر قضاوت اخلاقی تأثیر می گذارد. ارزیابی اخلاقی فرآیندی است که در آن افراد مشکلات اخلاقی را تشخیص می دهند و در نظر می گیرند و تعیین می کنند که کدام گزینه ها برای حل مشکلات اخلاقی ترین گزینه ها در مواجهه با یک موقعیت معضل در نظر گرفته می شوند (هلمی^۳، ۲۰۱۸). امروزه رعایت اخلاق در حسابداری، بحثی در خور مطالعه بوده، چراکه حرفه حسابداری با بحران های اخلاقی بیگانه نیست (خلیل پور و همکاران، ۱۳۹۸). به عنوان مثال، رسوایی های دستکاری مالی مربوط به پرونده های انرون^۴، ورلد کام^۵ و آرتور اندرسون^۶ رسوایی های جهانی هستند که به وجهه حرفه حسابداری آسیب رسانده اند. مورد اخیر یک شرکت بزرگ چندملیتی، بریتیش تلکام^۷، از اوایل سال ۲۰۱۷ شاهد کلاهبرداری بوده است (سولاستری و کاساناه^۸، ۲۰۲۱؛ پوتری و همکاران، ۲۰۲۳).

جهت گیری اخلاقی این امکان را به حسابرس می دهد که در جریان رسیدگی های خود به شیوه ای محتاط و محافظه کارانه شواهد حسابرسی را جمع آوری، رسیدگی و قضاوت نماید. برخی ناکارآمدی های مؤسسات حسابرسی را می توان ناشی از فقدان آرمان گرایی

---

1 Mahanta & Goswami

2 Ismail & Rasheed

3 Helmy

4 Enron

5 WorldCom

6 Arthur Anderson

7 British Telecom

8 Sulastri & Kasanah

و ایده‌آل‌گرایی در جهت‌گیری اخلاقی حساب‌برسان دانست. بنابراین جهت‌گیری اخلاقی یکی از مفاهیم اساسی در حوزه قضاوت و تصمیم‌گیری در حساب‌برسی است و فقدان آن موجب تنزل کیفیت حساب‌برسی خواهد شد (چانگ و همکاران، ۲۰۱۵). در همین ارتباط، نظریه موقعیت اخلاقی واکنش به موقعیت چالش‌برانگیز اخلاقی را در دو بعد طبقه‌بندی می‌کند که بر توجه به اصول (نسبی‌گرایی) و نتایج (ایده‌آل‌گرایی) تأکید می‌کند (فورسایت، ۱۹۸۰؛ فورسایت و اوبویل^۱، ۲۰۱۱؛ فورسایت و اوبویل، ۲۰۱۳). ایده‌آل‌گرایی به تأکید فرد بر پیامدها به‌عنوان راهنمایی برای تعیین نادرست و درست اشاره دارد. افراد بسیار ایده‌آل‌گرا تصور می‌کنند که نتایج مطلوب را می‌توان با اقدام صحیح همیشه به دست آورد (فورسایت، ۱۹۸۰). کسانی که کمتر ایده‌آل‌گرا هستند تصور می‌کنند که در برخی موارد آسیب اجتناب‌ناپذیر است و در چنین مواردی، باید بین بد و بدتر یکی را انتخاب کنند (وروی و آساری، ۲۰۲۰).

از این رو مقاله حاضر، در نظر دارد با بررسی اثرات ایدئولوژی سیاسی بر جهت‌گیری اخلاقی حساب‌برسان به این پرسش پاسخ دهد که تا چه اندازه ایدئولوژی سیاسی می‌تواند بر جهت‌گیری اخلاقی حساب‌برسان اثرگذار باشد؟ نظر به اینکه ایدئولوژی سیاسی مثبت می‌تواند بر اخلاقیات و در نتیجه بر قضاوت و تصمیم‌گیری وی تأثیر داشته باشد یافته‌های پژوهش حاضر برای حساب‌برسان و قانون‌گذاران حرفه حساب‌برسی مفید و سودمند خواهد بود. از دیدگاه متون روانشناسی، ایدئولوژی سیاسی با کاهش سوگیری و اشتباهات در تصمیم‌گیری، می‌تواند تردید حرفه‌ای حساب‌برس و در نتیجه قضاوت او را بهبود بخشد و ریسک حساب‌برسی نیز کاهش یابد (گریفیس و همکاران^۲، ۲۰۱۵). هم‌چنین ایدئولوژی سیاسی منفی، سوگیری و اشتباهات قضاوت و تصمیم‌گیری حساب‌برس را افزایش می‌دهد و این موجب افزایش ریسک حساب‌برسی می‌شود (گلاور و پراویت^۳، ۲۰۱۴). با توجه به مباحث مذکور نتایج این پژوهش می‌تواند موجب معرفی حوزه جدیدی در حیطه‌ی تحقیقات حساب‌برسی رفتاری شده و پژوهشگران را به انجام پژوهش‌های رفتاری دیگری ترغیب نماید. هم‌چنین شواهد این پژوهش نشان خواهد داد ویژگی‌ها و مشخصه‌های ایدئولوژی سیاسی نظیر رویکرد محافظه‌کارانه حساب‌برسان تا چه اندازه می‌تواند بی‌طرفی آن‌ها را تحت الشعاع خود قرار دهد و در نتیجه بر جهت‌گیری اخلاقی و قضاوت حساب‌برس اثرگذار باشند. این موضوع می‌تواند اطلاعات سودمندی را در اختیار سیاست‌گذاران در حوزه‌ی حساب‌برسی برای تدوین خط‌مشی‌های حساب‌برسی قرار دهد.

۲- چارچوب نظری و پیشینه پژوهش

توسعه اخلاقیات در سطح حرفه به بررسی میزان به‌کارگیری ملاحظات اخلاقی به وسیله شاغلین در حرفه اشاره دارد که از تحقیقات انجام شده در این حوزه می‌توان به تحقیقات (فورسایت^۴، ۱۹۸۴؛ کوهلبرگ^۵، ۱۹۸۴؛ کلایکمن و هنینگ^۶، ۲۰۰۰) اشاره کرد. وجود استانداردهای مالی و قوانین، فی‌نفسه، صحت گزارشگری مالی را تضمین نمی‌کند. از اینرو ترکیبی از اخلاق حرفه‌ای و ویژگی‌های کیفی گزارشگری باید استفاده شود زیرا توسعه اخلاق حرفه‌ای در حوزه مالی منجر به ارتقای کیفیت کار آنان می‌شود (سامانی پور و همکاران، ۱۳۹۹). جفری^۷ (۲۰۰۶) ساختار تصمیم‌گیری اخلاقی در پژوهش‌های مربوط به اخلاقیات را به صورت شناخت مباحث اخلاقی، تجزیه و تحلیل مباحث اخلاقی، شکل‌گیری نیت اخلاقی و پایبندی در مباحث اخلاقی دانست. در

1 Forsyth and O'Boyle

2 Griffith and et al

3 Glover and Prawitt

4 Forsayt

5 Kohlberg

6 Cleikman and Henning

7 Jeffrey

همین‌راستا اساس بسیاری از تحقیقات در زمینه تصمیم‌گیری های اخلاقی در حسابداری مبتنی بر دیدگاه ادراکی بوده است که تاکید این دیدگاه بر تصمیم‌گیری های فردی از مواردی است که در ساختار مراتب ادراک بر انتخاب فرد و اعمالی که او در برابر مسائل اخلاقی انجام می‌دهد، تاثیر می‌گذارد. محققان با پیروی از تئوری های مطرح شده در حوزه اخلاقیات فردی عنوان می‌کنند که توسعه ادراکی و جهت‌گیری اخلاقی پیش‌شرط لازم در جهت استدلال اخلاقی است (شجاع و همکاران، ۱۴۰۰). فورسایت (۱۹۸۰) جهت‌گیری های اخلاقی افراد را به ایده‌آل و نسبی‌گرایی تفکیک می‌کند. ایده‌آل یا آرمان‌گرایی به اهمیت آثار تصمیمات فرد بر روی رفاه دیگران اشاره دارد. افراد با آرمان‌گرایی بالا معتقدند که اعمالشان بایستی عواقب مثبتی برای دیگران به همراه داشته باشد و افراد با آرمان‌گرایی پایین به این‌که همیشه اعمالشان بایستی عواقب مثبتی برای دیگران داشته باشد، معتقد نیستند اما نسبی‌گرایی به میزانی که افراد قواعد اخلاقی کلی را نادیده می‌گیرند، اشاره دارد. افراد با نسبی‌گرایی بالا اعتقاد به حقایق اخلاقی مطلق ندارند و بر این باورند که اعمال اخلاقی فرد به ماهیت شرایط و افراد درگیر در آن بستگی دارد. افراد با نسبی‌گرایی پایین، اعمال مطابق با اصول و قوانین کلی را ترجیح می‌دهند.

ایده‌آل‌گرایی به اهمیت تصمیم‌های فردی برای رفاه و شادی دیگران اشاره می‌کند. افرادی که بسیار ایده‌آل‌گرا هستند عقیده دارند که رفتار و تصمیمات آن‌ها باید پیامد های مثبتی داشته باشد و حرکت در مسیری که اثرات نامطلوب و منفی بر زندگی دیگران دارد، همیشه غلط است. از سویی دیگر، افرادی که آرمان‌گرایی کم‌تری دارند؛ عقیده‌ای به مطلوب بودن و مثبت بودن همیشگی کارها و تصمیمات خود ندارند، بنابراین، آن‌ها به راحتی پیامد نامطلوب تصمیمات خود را می‌پذیرند (زارعی و همکاران، ۲۰۱۶). نسبی‌گرایی یکی از مهم‌ترین مباحث معرفت‌شناسی و فلسفی است که از دوران گذشته تاکنون اندیشمندان مغرب زمین و اسلامی را به خود مشغول ساخته است. ارزش‌های فرهنگی و ایدئولوژی های اخلاقی از طریق ایجاد یک نظام شناختی، اخلاقی و فرهنگی مرجع برای افراد، تصمیم‌گیری‌های رفتاری فردی و جمعی را تحت تأثیر قرار می‌دهند. این تأثیر از طریق ایجاد تمایل به هم‌خوانی بین یک ارزش یا ایدئولوژی خاص با رفتار وارد عمل می‌شود. در محیط های کار افراد با تمایل به یک یا چند ارزش فرهنگی یا ایدئولوژی اخلاقی، ممکن است غیراخلاقی رفتار کنند (گل پرور، ۱۳۹۴). ایدئولوژی سیاسی نوعی تفکر سیاسی است که بر مبنای برخی اصول اولیه از پیش پذیرفته شده شکل می‌گیرد، اصولی که از نوعی جزمیت و قطعیت برخوردار بوده و از هر گونه انتقادی مصون است. این گرایش فکری بیشتر به دنبال ایجاد تعهد و ایمان در بین پیروان خود بوده و به‌طور کلی، پیروان خود را از هر گونه تفکر و تعقل منع کرده و در نهایت، خواهان اطاعت محض آن‌ها از نظام و دولت ایدئولوژیک است. به همین دلیل تبلیغات و مبلغین سیاسی در این رویکرد از اهمیت بسیار زیادی برخوردارند. مهم‌ترین کارکرد ایدئولوژی سیاسی، توانایی مشروعیت‌سازی آن است. ایدئولوژی سیاسی این توانایی را دارد تا نظام سیاسی حاکم را در میان توده مردم مشروع جلوه داده و آن‌ها را با میل و رغبت کامل به اطاعت وادارد. ایدئولوژی های سیاسی برای مسائل و مشکلات موجود در جامعه راه حل های بسیار ساده ارائه می‌دهند. نکته جالب توجه این است که پیروان نظام‌های مبتنی بر ایدئولوژی های سیاسی بدون هیچ‌گونه تامل و دقت خاص، این راه حل ها را پذیرفته و به آن‌ها عمل می‌کنند. ایدئولوژی‌های سیاسی بسیار جزم‌گرا بوده و در اعمال دیدگاه‌ها و نظریات خود معمولاً به خشونت متوسل می‌شوند. برنامه حزب‌های سیاسی اغلب بر پایه ایدئولوژی سیاسی پایه‌ریزی می‌شود (این‌دیراسیه و ویویت، ۲۰۲۳).

---

1 Zarei and et al

2 Indriasih and Wiwit

یکی از گرایش‌های مطرح و مهم سیاسی، محافظه‌کاری است محافظه‌کاری یک واژه کلی برای جهان بینی سیاسی و اجتماعی و مذهبی است که هدف آن نگهداری جامعه و ارزش‌های سودجو بوده و درصدد توصیف منسجمی از مقام انسان در جامعه و تحت حکومت است. محافظه‌کاری به منزله ایدئولوژی سیاسی، دارای اصول و مبانی فکری و فلسفی می‌باشد محافظه‌کاران خود را اهل تمیز و هوادار عقل سلیم و واقع بین می‌دانند با هرگونه طرح و اندیشه خیالی و انتزاعی برای ایجاد دگرگونی‌های عمیق در جامعه و سیاست مخالف هستند و اجرای چنین طرح‌هایی را ناممکن می‌دانند (سوئینی و همکاران^۱، ۲۰۱۵). در این پژوهش گرایش محافظه‌کاری مبنای ایدئولوژی سیاسی در نظر گرفته شده است. محافظه‌کاران به ویژه آراء و استدلال‌های خود را بر تجارب ملموس تاریخی استوار می‌سازند و از همین رو ضد عقل‌گرایی انتزاعی و غیر تاریخی هستند، محافظه‌کاری آنچه را محصول تاریخ و سنت است می‌پذیرد به عبارتی محافظه‌کاری یعنی ترجیح امر معلوم بر امر مجهول، امر آزموده بر امر نیازموده، امر موجود بر امر مطلوب و امر محدود بر امر نامحدود. بنابراین پای‌بندی به امر مأنوس و ترس از آنچه تجربه نشده و بدبینی به آن جوهر محافظه‌کاری است و اصول محافظه‌کاری شامل بدبینی به عقل انسان، پیوند نزدیک محافظه‌کاری با مذهب، وجود تفاوت میان انسان‌ها از نظر توانایی و استعداد پذیرش مالکیت، نگرش پدرسالارانه به جامعه و لزوم هدایت جامعه است (بش‌ریه، ۱۳۸۲). ایدئولوژی سیاسی یک متغیر مهم اجتماعی در حرفه حسابرسی است اجتماعی بودن اشخاص آن‌ها را تشویق می‌کند تا با حرفه‌ای که در آن هستند همسو و همسان شوند و این نه تنها شامل هر آنچه که اعضای حرفه ترسیم می‌کنند بلکه شامل آرمان‌های حرفه می‌باشد (فوگرتی^۲، ۱۹۹۲). این فرآیند اجتماعی بودن بر وجود الگویی از حسابرسی دلالت دارد که دارای ویژگی‌ها و صفتهای مطلوبی است و با اثر بخشی بیشتر این فرآیند باید منتظر نتایج بیشتری از روابط میان فرد و حرفه باشیم که در این حال برخی از ارزش‌ها و صفتهای مانند تعهد و شناخت ممکن است تحت تاثیر بیشتر قرار گیرند (سوئینی و همکاران، ۲۰۱۵).

فورسایت (۱۹۸۴) توضیح می‌دهد که جهت‌گیری اخلاقی دو بعد دارد، یعنی ایده‌آلیسم و نسبی‌گرایی. ایده‌آلیسم مفهومی است که به چیزهایی اطلاق می‌شود که افراد معتقدند کار درست را برای تولید واقعیت خوب انجام می‌دهند و بالعکس اعمال نادرست منجر به اعمال بد می‌شود. افرادی که این مفهوم را دارند، اعتقاد راسخی به قوانین اخلاقی جهانی غالب دارند. حسابرسی که دارای مفهوم ایده‌آلیستی است، تمایل به ارائه قضاوت اخلاقی دارد، با رفتار غیر اخلاقی انجام شده توسط حسابرسان یا حسابداران مخالف است. به عبارت دیگر، هر چه سطح آرمان‌گرایی حسابرس بالاتر باشد، قضاوت اخلاقی نیز بالاتر است. بعد دوم جهت‌گیری اخلاقی، نسبی‌گرایی است. نسبی‌گرایی مفهومی از باور فردی است که قواعد اخلاقی قابل اجرا جهانی را رد می‌کند و بیشتر از رویکرد اخلاقی مربوط به یک فرد و موقعیت خاص حمایت می‌کند (استرومبک و همکاران^۳، ۲۰۱۷). در همین راستا، ایدئولوژی اخلاقی باید هدایتگر رفتارها باشد و با اولویت دادن به اخلاقیات، زمینه را برای ایجاد و ارتقای اثر بخشی فردی فراهم کند. به طوری که از ایدئولوژی اخلاقی به عنوان یکی از شاخص‌های اساسی رفتاری و اخلاقی به منظور اصلاح رفتار افراد در تصمیم‌گیری‌ها استفاده می‌گردد. از دیدگاه پایه‌گذاران جنبش شناختی و رفتاری، ایدئولوژی اخلاقی (از جمله بعد اجتماعی) با توانایی افراد در حل مناسب مسائل و تصمیم‌گیری‌های صحیح رابطه مستقیم دارد و می‌تواند بر قضاوت اخلاقی حسابرسان تأثیرگذار باشد (جوهری و همکاران^۴، ۲۰۱۹).

1 Sweeny and et al

2 Fogetry

3 Stromback and et al

4 Johari and et al

حسابرسان در تکالیف حسابرسی معمولاً هنگام مواجهه با پیشنهاد مشتریان برای اتخاذ تصمیمات حسابرسی که به نفع مشتری و خود شخص حسابرس است و قوانین اخلاقی حسابرس حرفه‌ای را نادیده می‌گیرند، با دوراهی مواجه می‌شوند. حسابرسانی که ذهنیت نسبی‌گرایی دارند با رفتار غیر اخلاقی به وضعیت معضل پاسخ می‌دهند. به عبارت دیگر، هر چه سطح نسبییت بالاتر باشد، قضاوت اخلاقی پایین‌تر است. در همین راستا یکی از منشأهای مرتبط با قضاوت های اخلاقی افراد را می‌توان ایدئولوژی سیاسی دانست به گفته سوئینی و همکاران (۲۰۱۵) با توجه به اینکه ایدئولوژی سیاسی یک متغیر مهم اجتماعی در حسابرسی است پس حسابرسان محافظه‌کار باید تمایل بیشتری به حفظ ارزش‌های محافظه‌کاری حرفه داشته باشند. بنابراین این احتمال وجود دارد که حسابرسان محافظه‌کار سیاسی، آمادگی بیشتری برای اجتماعی شدن داشته باشند و در نتیجه بیش‌تر به حرفه متعهد باشند. به عقیده پژوهشگران، ایدئولوژی سیاسی بر چگونگی تصمیم‌گیری تفکر و کارایی افراد در محیط کار تأثیرگذار هستند (فورگاس و جورج^۱، ۲۰۰۱). بر پایه عقیده کلور و همکاران^۲ (۱۹۹۴) رویکرد محافظه‌کارانه افراد می‌تواند بر پردازش اطلاعات، از انتخاب اطلاعات گرفته تا رمزگذاری اطلاعات و بازیابی آتی آن از حافظه اثر بگذارد. نتایج پژوهش‌های گذشته نشان می‌دهد ایدئولوژی سیاسی بر عملکرد و تصمیم‌گیری افراد اثرگذار است (هارت^۳، ۲۰۱۰). بر اساس متون علم سیاست ایدئولوژی سیاسی مثبت می‌تواند سوگیری در قضاوت‌ها را کاهش دهد و بر عکس ایدئولوژی سیاسی منفی موجب افزایش اشتباهات و سوگیری‌های مرتبط با قضاوت و تصمیم‌گیری می‌شود (فورگاس^۴، ۱۹۹۵). از آنجایی که ایدئولوژی سیستمی از ایده‌ها و قضاوت‌های روشن سازمان یافته است که موقعیت یک گروه یا جامعه را توجیه، تفسیر و تشریح می‌کند، باید گفت که ایدئولوژی سیاسی در جهت دهی تصمیم‌گیری‌ها نقش تعیین‌کننده ای دارد. لذا این پژوهش به دنبال بررسی تأثیر ایدئولوژی سیاسی بر جهت‌گیری اخلاقی حسابرسان می‌باشد.

در ادامه پیشینه تحقیقات خارجی و داخلی به شرح زیر ارائه می‌گردد:

ایندریاسیه و ویویت (۲۰۲۳)، در تحقیقی با عنوان نقش جهت‌گیری اخلاقی و شدت اخلاقی در بهبود تصمیم‌گیری اخلاقی حسابرس، به این نتیجه رسیدند که جهت‌گیری اخلاقی و شدت اخلاقی بر تصمیمات اخلاقی حسابرسان تأثیر می‌گذارد. آرامی و چینگ شیانگ^۵ (۲۰۲۲)، در تحقیقی با عنوان تأثیر آموزش اخلاقی بر تصمیم‌گیری اخلاقی حسابرسان در مراکش، به این نتیجه رسیدند که هویت اخلاقی حسابرسان بر قضاوت اخلاقی آن‌ها تأثیر مثبت و معناداری می‌گذارد و این تأثیر برای گروهی از حسابرسان که قبلاً یک دوره اخلاقی را گذرانده‌اند، قابل‌توجه‌تر است. علاوه بر این، به نظر می‌رسد که گذراندن یک درس اخلاق، رابطه مثبت و معنادار بین قضاوت اخلاقی حسابرسان و قصد اخلاقی آن‌ها را تعدیل می‌کند. آندولو و پسودو^۶ (۲۰۲۱)، در تحقیقی با عنوان تأثیر شایستگی و انگیزه بر کیفیت حسابرسی با نقش تعدیل‌گر جهت‌گیری اخلاقی، به این نتیجه رسیدند که شایستگی و انگیزه بر کیفیت حسابرسی اثر مثبت معناداری دارد، صلاحیت جهت‌گیری اخلاقی به عنوان متغیر تعدیل‌کننده تأثیر مثبت معناداری بر کیفیت حسابرسی دارد و انگیزه با جهت‌گیری اخلاقی به عنوان متغیر تعدیل‌کننده تأثیر مثبت و معناداری دارد. پائو و

1 Forgas and George

2 Clore and et al

3 Hurtt

4 Forgas

5 Arrami and Qing Xiang

6 Andolo and Pesudo

خابیبا (۲۰۲۰)، در تحقیقی با عنوان بررسی تأثیر جهت‌گیری اخلاقی (آرمان‌گرا و نسبی‌گرا) و حساسیت اخلاقی گرایش به افشاگری، به این نتیجه رسیدند که حساسیت اخلاقی تأثیر مثبتی بر افشاگری دارد، در حالی که جهت‌گیری نسبی‌گرایی اخلاقی تأثیر منفی بر افشاگری دارد (ایندریاسیه و ویویت، ۲۰۲۳). جوهری و همکاران^۲ (۲۰۱۹)، در تحقیقی با عنوان بررسی مسائل اخلاقی و چگونگی تأثیر آن‌ها بر قضاوت‌های اخلاقی حساب‌برسان همراه با تأثیر جهت‌گیری اخلاقی فرد و اهمیت مشتری، به این نتیجه رسیدند که تأثیر ساختار شدت اخلاقی و اهمیت مشتری بر قضاوت‌های اخلاقی حساب‌برسان بر اساس سطح شدت مسائل سناریوها متفاوت است. درحالی‌که هر دو بعد جهت‌گیری اخلاقی فردی (ایده‌گرایی و نسبی‌گرایی) در هر دو سناریو مورد آزمایش معنادار یافت می‌شود. اسماعیل و یوهانیس^۳ (۲۰۱۸)، در تحقیقی با عنوان بررسی عوامل مؤثر بر رفتار کاری اخلاقی در میان حساب‌برسان بخش عمومی، به این نتیجه رسیدند که رفتار کاری اخلاقی در بین حساب‌برسان بخش دولتی در مالزی تحت تأثیر جو اخلاقی قانون و استقلال، تعهد حرفه‌ای، ارزش‌های اخلاقی شرکت و ایدئولوژی اخلاقی ایده‌آل‌گرایی و نسبی‌گرایی قرار دارد. سوئینی و همکاران (۲۰۱۵) تأثیر ایدئولوژی سیاسی بر تعهد حرفه‌ای حساب‌برسان را مورد مطالعه قرار دادند آن‌ها ایدئولوژی سیاسی را به عنوان یک تغییر از فرآیند اجتماعی شدن در نظر گرفته و حساب‌برسان را به دو گروه محافظه‌کار و لیبرال از نظر گرایش سیاسی طبقه‌بندی نمودند. یافته‌های تحقیق آن‌ها نشان داد که یک ارتباط قوی بین ایدئولوژی سیاسی حساب‌برسان و تعهد حرفه‌ای وجود دارد و حساب‌برسان محافظه‌کار دارای تعهد حرفه‌ای بیشتری نسبت به حساب‌برسان با گرایش سیاسی لیبرال هستند. پیازا و سوسا^۴ (۲۰۱۳) در تحقیقی در خصوص تأثیر گرایش‌های سیاسی و مذهبی بر قضاوت‌های اخلاقی به این نتیجه دست یافتند که گرایش‌های سیاسی محافظه‌کارانه و گزارشات مذهبی بر نتیجه‌گیری و قضاوت‌های اخلاقی افراد تأثیر دارند (بمانی محمد آبادی و رویایی، ۱۴۰۰). سوئینی و فیشر (۱۹۹۹) در پژوهشی به این نتیجه دست یافتند که ایدئولوژی سیاسی محافظه‌کارانه یک مجموعه از ارزش‌های مشترک را در حرفه‌های حساب‌برسی ارائه می‌دهد و ایدئولوژی سیاسی یک عامل مهم از اجتماعی شدن می‌باشد. بورنز (۱۹۹۲) در پژوهشی اثر طبقه اجتماعی بر گرایش‌های سیاسی را تحلیل و چندین جنبه از عوامل پیش‌بینی‌کننده ایدئولوژی محافظه‌کار را شناسایی کرد و به این نتیجه دست یافت که در نظر داشتن عواملی همچون درگیری ذهنی، کار، استخدام، منافع شخصی، جنسیت و نژاد، جنبه‌هایی تعیین‌کننده از گرایش‌های سیاسی هستند که این جنبه‌ها بطور کلی الگوی شریک موسسه حساب‌برسی را توصیف می‌کند.

کریم آبادی و همکاران (۱۴۰۱)، در مطالعه‌ای تحت عنوان ارزیابی معیارهای آیین رفتار حرفه‌ای در کیفیت حرفه حساب‌برسی مستقل گزارش کردند که معیارهای عینیت (بی‌طرفی)، صداقت (درستی)، ناکارآمدی حساب‌برسی و فرهنگ اخلاقی از معیارهای تأثیرگذار در آیین رفتار حرفه‌ای در راستای کیفیت حساب‌برسی مستقل است. یعقوبی صالح‌آبادی و پورزمانی (۱۴۰۱)، در تحقیقی با عنوان تحلیل رابطه هویت حرفه‌ای و جهت‌گیری اخلاقی با قضاوت اخلاقی حساب‌برسان مستقل، به این نتیجه رسیدند که هویت حرفه‌ای علاوه بر اینکه رابطه مستقیم با قضاوت اخلاقی دارد، به صورت غیرمستقیم از طریق ایده‌آل‌گرایی و نسبی‌گرایی با قضاوت اخلاقی حساب‌برسان در ارتباط است. هم‌چنین هویت حرفه‌ای با ایده‌آل‌گرایی رابطه مثبت و با نسبی‌گرایی رابطه منفی دارد. ایده‌آل‌گرایی و نسبی‌گرایی به ترتیب رابطه مثبت و منفی با قضاوت اخلاقی دارند. بمانی محمد آبادی و رویایی (۱۴۰۰) در

1 Pau and Khabibah

2 Johari

3 Ismail and Yuhanis

4 Piazza and Sousa

پژوهشی به بررسی تاثیر ایدئولوژی سیاسی و تعهد حرفه‌ای بر قضاوت حرفه‌ای حسابرسان پرداختند. اطلاعات لازم برای این پژوهش از طریق پرسشنامه و نظرخواهی از حسابرسان شاغل در موسسات حسابرسی عضو جامعه حسابداران رسمی ایران و سازمان حسابرسی بدست آمده است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که ایدئولوژی سیاسی حسابرسان بر قضاوت حرفه‌ای و تعهد حرفه‌ای آن‌ها تاثیر دارد همچنین تعهد حرفه‌ای بر قضاوت حرفه‌ای حسابرس موثر است. شایسته شجاعی و همکاران (۱۳۹۹)، در تحقیقی با عنوان بررسی تاثیر معیارهای رفتار اخلاقی، تعهد حرفه‌ای، ارزش‌های اخلاقی و ایده‌آل‌گرایی و نسبی‌گرایی بر عملکرد حسابرسان، به این نتیجه رسیدند تمام متغیرهای زیرمجموعه محیط اخلاقی بر عملکرد حسابرس تاثیر مثبت و معناداری دارد، اما متغیر ایده‌آل‌گرایی بر عملکرد حسابرسان تاثیر مثبت و معنی‌دار داشته و نسبی‌گرایی بر عملکرد حسابرسان دارای تاثیر منفی و معنادار است. یوسفی شامی و بنی‌مهد (۱۳۹۸)، در تحقیقی با عنوان "بررسی تاثیر عواطف فردی بر بی‌طرفی حسابرس" به این نتیجه رسیدند که عواطف مثبت تاثیری مثبت و معنادار بر بی‌طرفی دارد و عواطف منفی تاثیری منفی بر بی‌طرفی داشته، اما این رابطه معنادار نیست. اسدیان و همکاران (۱۳۹۸)، در تحقیقی با عنوان "بررسی رابطه بین جهت‌گیری‌های اخلاقی با شدت و حساسیت اخلاقی حسابرسان" به این نتیجه رسیدند که بین جهت‌گیری اخلاقی آرمان‌گرا با شدت و حساسیت اخلاقی رابطه مثبت و معنادار و بین جهت‌گیری اخلاقی نسبی‌گرا با شدت و حساسیت اخلاقی رابطه منفی و معنادار وجود دارد. حسینی و همکاران (۱۳۹۳)، در تحقیقی با عنوان بررسی مقایسه جهت‌گیری اخلاقی در جامعه پزشکیان و حسابرسان، به این نتیجه رسیدند که جهت‌گیری‌های ایده‌آل‌گرایی، نسبی‌گرایی و تعهد حرفه‌ای یکسان است و تفاوت معنی‌داری ندارند. همچنین شغل (حسابرسی و پزشکی) بر رفتار و اخلاق افراد تاثیرگذار نیست.

۳- فرضیه‌های پژوهش

فرضیه اول: ایدئولوژی سیاسی بر ایده آل‌گرایی اخلاقی حسابرسان تاثیر دارد.

فرضیه دوم: ایدئولوژی سیاسی بر نسبی‌گرایی اخلاقی حسابرسان تاثیر دارد.

روش تحقیق

هدف پژوهش حاضر، تاثیر ایدئولوژی سیاسی بر جهت‌گیری اخلاقی حسابرسان می‌باشد. از این رو، پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی است. هم‌چنین از آن جایی که به بررسی روابط متغیرهای پژوهش می‌پردازد، روش پژوهش از نظر نحوه گردآوری اطلاعات توصیفی از نوع پیمایشی است. از آن جایی که در پژوهش حاضر از پرسشنامه جهت جمع‌آوری داده استفاده می‌شود، پژوهش حاضر از نوع پیمایشی است. در این پژوهش برای جمع‌آوری اطلاعات، از روش کتابخانه‌ای استفاده شده است. برای نگارش و جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز مرتبط با مبانی نظری پژوهش، از مقالات تخصصی داخلی و خارجی معتبر استفاده گردید.

۴- متغیرهای تحقیق

متغیر مستقل در این پژوهش ایدئولوژی سیاسی و متغیر وابسته جهت‌گیری اخلاقی حسابرسان (شامل ایده‌آل‌گرایی و نسبی‌گرایی اخلاقی) می‌باشد. همچنین متغیرهای جمعیت شناختی در این پژوهش شامل جنسیت، وضعیت تأهل، سن، سابقه حرفه‌ای، عنوان شغلی، تحصیلات و محل اشتغال می‌باشد.

ایدئولوژی سیاسی: برای اندازه‌گیری متغیر مستقل از پرسش‌نامه سوئیتی و همکاران (۲۰۱۵) که مورد کاربرد ایلماز و آدیل ساریبای^۱ (۲۰۱۷) هم بوده، استفاده می‌شود، این پرسش‌نامه شامل ۱۲ گویه است. گویه‌های پرسشنامه شامل آزادی، مزایای

1 Yilmaz and Adil Saribay

رفاهی، ارزش‌های سنتی، پاسخگویی مالی، کسب‌وکار و فعالیت‌های اقتصادی، تشکیل خانواده، میهن پرستی، امنیت، مالکیت به اجبار، شرایط سنتی، قوانین خاص و عقیده‌های دینی می باشد که بر اساس مقیاس پنج درجه‌ای لیکرت (۱- خیلی مخالفم تا ۵- خیلی موافقم) رتبه‌بندی می‌شود.

جهت‌گیری اخلاقی: برای اندازه‌گیری متغیر جهت‌گیری اخلاقی از پرسشنامه ۲۰ سؤالی با پیروی از تحقیق آندولو و پسودو (۲۰۲۱) و پائو و خایبیه (۲۰۲۰) استفاده شده است لازم به ذکر است ۱۰ سؤال این پرسشنامه مربوط به ایده‌آل‌گرایی و ۱۰ سؤال دیگر مربوط به نسبی‌گرایی اخلاقی است.

۵- جامعه آماری و نمونه‌گیری

نظر به اینکه حساب‌برسان و شاغلین مرتبط با این حرفه با موضوع تحقیق در ارتباط بوده و موارد مطرح شده در ادبیات تحقیق را بهتر و بیشتر درک می‌نمایند، جامعه مورد بررسی در این پژوهش شامل مدیران و شرکا در مؤسسات حسابرسی عضو جامعه حساب‌برسان رسمی مستقر در تهران می‌باشد. قلمرو زمانی پژوهش سال ۱۴۰۰ بوده و از آنجا که پژوهش پیرامون تمامی اعضا جامعه زمان بر بوده و از نظر هزینه مقرون به صرفه نیست، پژوهشگر ناچار است اقدام به نمونه‌گیری نماید. اعضای نمونه در این پژوهش از فرمول کوکران به‌دست آمده که به شرح زیر است:

$$n_0 = \frac{z^2 pq}{e^2} \quad \text{رابطه (۱)}$$

که در آن:

P احتمال اعتماد یا موفقیت

q مقدار احتمال عدم اعتماد یا عدم موفقیت (معمولاً برابر ۰/۵ در نظر گرفته می‌شوند)

Z زمانی که سطح خطای آلفا برابر ۰/۰۵ باشد، برابر ۱/۹۶ است

e نشان‌دهنده خطا (معمولاً ۰/۰۵ در نظر گرفته می‌شود)

با مقادیر فوق و محاسبات انجام شده حداقل نمونه لازم برای جامعه‌ای ۴۵۰ نفره ۲۰۷ نفر می‌باشد. بر این اساس در نهایت ۲۰۱ پرسشنامه جمع‌آوری شد که در بخش تجزیه و تحلیل استفاده گردید.

۶- روش پژوهش

این تحقیق با توجه به ماهیت از نوع تحقیقات کاربردی است. زیرا هدف آن توسعه دانش و آگاهی در حوزه رفتاری حساب‌بررسی است. هم‌چنین از نظر روش توصیفی پیمایشی است. چارچوب نظری و پیشینه تحقیق نیز از راه مطالعات کتابخانه‌ای و جمع‌آوری داده‌ها و نتیجه نهایی برای آزمون رد یا پذیرش فرضیه‌ها از طریق پرسشنامه انجام می‌شود. برای اندازه‌گیری ایدئولوژی سیاسی از پرسش‌نامه ایلماز و آدیل ساریبای (۲۰۱۷) استفاده شده است، این پرسش‌نامه شامل ۱۲ گویه است. هم‌چنین برای اندازه‌گیری جهت‌گیری اخلاقی از پرسش‌نامه ۲۰ سؤالی با پیروی از تحقیق آندولو و پسودو (۲۰۲۱) و پائو و خایبیه (۲۰۲۰) استفاده شده است

که ۱۰ سؤال این پرسش‌نامه مربوط به ایده آل‌گرایی و ۱۰ سؤال دیگر مربوط به نسبی‌گرایی اخلاقی است. گویه‌ها روی مقیاس پنج درجه‌ای لیکرت (۱- خیلی مخالفم تا ۵- خیلی موافقم) رتبه‌بندی می‌شود. برای تجزیه تحلیل نتایج پژوهش از نرم افزار پی‌ال‌اس و روش تحلیل عاملی استفاده شده و معناداری متغیرها و گویه‌ها مورد سنجش و ارزیابی قرار گرفته است.

۷- یافته‌ها

۷-۱- آمار توصیفی

در جداول ۱ و ۲ نتایج فراوانی یا همان ویژگی‌های پاسخ دهندگان براساس سوالات بخش اول پرسش‌نامه تشریح می‌گردد.

جدول ۱- آمار توصیفی متغیرهای جمعیت شناختی

جنسیت	فراوانی	وضعیت تاهل	فراوانی	تحصیلات	فراوانی	محل اشتغال	فراوانی
زن	۴۶	مجرد	۷۱	کارشناسی	۶۴	موسسات حسابرسی	۱۴۵
مرد	۱۵۵	متاهل	۱۳۰	کارشناسی ارشد	۱۱۱	سازمان حسابرسی	۴۵
				دکترا	۲۶	دانشگاه	۱۱

(منبع: یافته‌های پژوهشگر)

جدول ۲- ادامه آمار توصیفی متغیرهای جمعیت شناختی

سن	فراوانی	سابقه حرفه ایی	فراوانی	عنوان شغلی	فراوانی
کمتر از ۳۰ سال	۱۲	کمتر از ۱۰ سال	۷۱	شرکای حسابرسی	۲۸
بین ۳۰ تا ۴۰ سال	۱۰۲	بین ۱۱ تا ۱۵ سال	۴۶	سرپرستان و سرپرستان ارشد	۹۱
بین ۴۰ تا ۵۰ سال	۳۵	بین ۱۶ تا ۲۰ سال	۲۳	مدیران فنی حسابرسی	۸۲
بیشتر از ۵۰ سال	۵۲	بیشتر از ۲۰ سال	۶۱		

(منبع: یافته‌های پژوهشگر)

در مرحله بعد آمار توصیفی متغیرهای تحقیق با توجه به اطلاعات به دست آمده در جدول ۳ ارائه می‌شود:

جدول ۳- آمارتوصیفی متغیرهای تحقیق

متغیر	کشیدگی	چولگی	انحراف معیار	میانگین	بیشترین	کمترین
جهت‌گیری اخلاقی	-۰/۲۹۱	۰/۱۴۳	۰/۳۹۹	۳/۵۹۰	۴/۵۵۰	۲/۷۵۰
ایدئولوژی سیاسی	۰/۱۶۸	-۰/۶۳۴	۰/۴۶۲	۳/۵۸۷	۴/۴۲۰	۲/۲۵۰

(منبع: یافته‌های پژوهشگر)

به عنوان نمونه میانگین امتیاز متغیر ایدئولوژی سیاسی از نظر نمونه مورد بررسی ۳/۵۸۷ و انحراف معیار ۰/۴۶۲ می‌باشد همچنین کمترین امتیاز مربوط به متغیر ایدئولوژی سیاسی معادل ۲/۲۵۰ و بیشترین امتیاز معادل ۴/۴۲۰ است. از سوی دیگر مقدار چولگی مشاهده شده برابر ۰/۶۳۴- است و در بازه (۲، -۲) قرار دارد؛ یعنی از لحاظ کجی متغیر نرمال بوده و توزیع آن متقارن است. همچنین مقدار کشیدگی ۰/۱۶۸ است و در بازه (۲، -۲) قرار دارد که نشان می‌دهد توزیع متغیر از کشیدگی نرمال برخوردار است. در حالت کلی چنانچه چولگی و کشیدگی در بازه (۲، -۲) نباشند داده‌ها از توزیع نرمال برخوردار نیستند.

۷-۲- نتایج روایی همگرا و پایایی ابزار اندازه‌گیری

با عنایت به جدول ۴ و مقدار ضریب آلفای کرونباخ و پایایی مرکب نشان داده‌شده برای هر معیار (گویه) که بیشتر از عدد ۰/۷۰ است می‌توان دریافت که ابزار اندازه‌گیری گویه‌ها از پایایی مناسبی برخوردار است. در این پژوهش به منظور بررسی روایی همگرا از میانگین واریانس استخراج شده استفاده شده است. این مقدار برای همه‌ی معیارهای پژوهش بالاتر از عدد ۰/۵۰ است که نشان‌دهنده برخورداری روایی همگرا برای ابزار اندازه‌گیری است.

جدول ۴- نتایج روایی همگرا و پایایی ابزار اندازه‌گیری

متغیرهای پژوهش	ضریب آلفای کرونباخ	پایایی مرکب	میانگین واریانس استخراج‌شده
جهت‌گیری اخلاقی	۰/۸۳۴	۰/۸۹	۰/۴۰۱
ایدئولوژی سیاسی	۰/۷۲۴	۰/۹۲	۰/۳۲۷

(منبع: یافته‌های پژوهشگر)

۷-۳- نتایج آزمون فرضیات

در ادامه نتایج آزمون فرضیات به شرح زیر می‌باشد:

۷-۳-۱- نتایج آزمون فرضیه اول

نتایج مدل‌سازی معادلات ساختاری برای تأثیر ایدئولوژی سیاسی بر ایده‌آل‌گرایی اخلاقی حساب‌برسان در جدول ۵ و شکل‌های ۱ و ۲ ارائه شده است. ضریب مسیر اثر مستقیم ایدئولوژی سیاسی بر ایده‌آل‌گرایی اخلاقی حساب‌برسان برابر با ۰/۴۹۶ و مقدار t برابر با ۲/۷۷۰ است. چون مقدار t بزرگ‌تر از ۱/۹۶ است فرض صفر رد می‌شود. بنابراین نتیجه گرفته می‌شود که مؤلفه‌های مرتبط با ایدئولوژی سیاسی منجر به (تأثیر مثبت) ایده‌آل‌گرایی اخلاقی حساب‌برسان می‌شود.

جدول ۵- نتایج مدل‌سازی معادلات ساختاری برای فرضیه اول

مسیر	ضریب مسیر	خطای استاندارد	مقدار T	سطح معناداری p
اثر مستقیم ایدئولوژی سیاسی بر ایده‌آل‌گرایی اخلاقی	۰/۴۹۶	۰/۰۵۰	۲/۷۷۰	$p < ۰/۰۵$

(منبع: یافته‌های پژوهشگر)

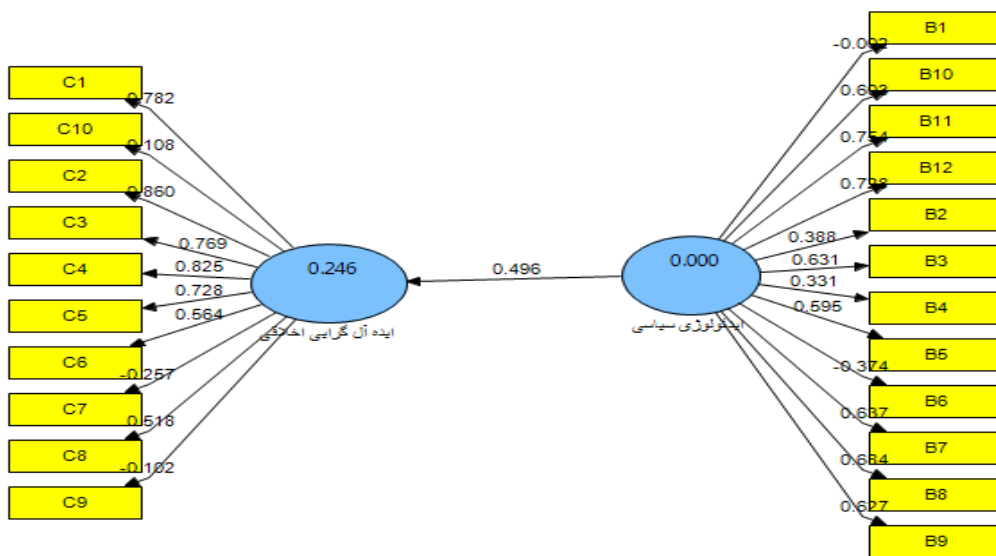
۷-۳-۲- نتایج آزمون فرضیه دوم

نتایج مدل‌سازی معادلات ساختاری برای تأثیر ایدئولوژی سیاسی بر نسبی‌گرایی اخلاقی حساب‌برسان در جدول ۶ و شکل‌های ۳ و ۴ ارائه شده است. ضریب مسیر اثر مستقیم ایدئولوژی سیاسی بر نسبی‌گرایی اخلاقی حساب‌برسان برابر با ۰/۶۶۰ و مقدار t برابر با ۱۳/۴۹۰ است. چون مقدار t بزرگ‌تر از ۱/۹۶ است فرض صفر رد می‌شود. بنابراین نتیجه گرفته می‌شود که مؤلفه‌های مرتبط با ایدئولوژی سیاسی منجر به (تأثیر مثبت) نسبی‌گرایی اخلاقی حساب‌برسان می‌شود.

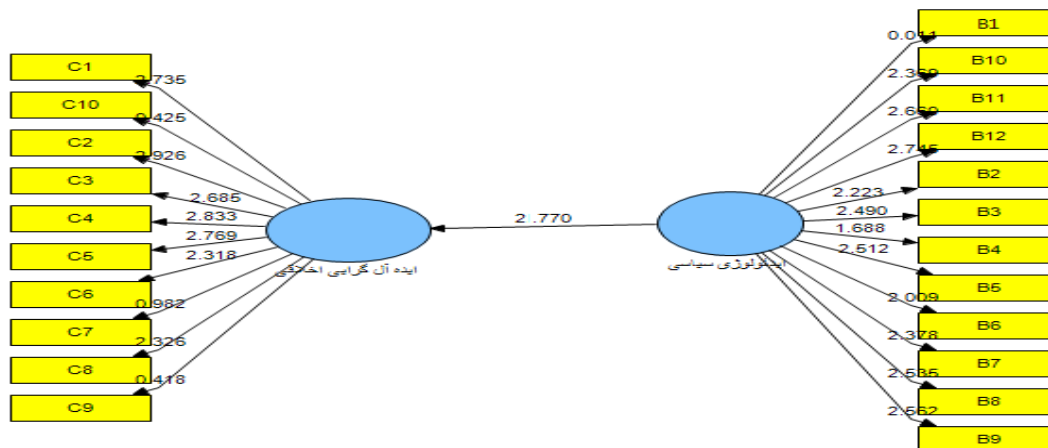
جدول ۶- نتایج مدل‌سازی معادلات ساختاری برای فرضیه دوم

مسیر	ضریب مسیر	خطای استاندارد	مقدار T	سطح معناداری p
اثر مستقیم ایدئولوژی سیاسی بر نسبی‌گرایی اخلاقی	۰/۶۶۰	۰/۰۵۰	۱۳/۴۹۰	$p < ۰/۰۵$

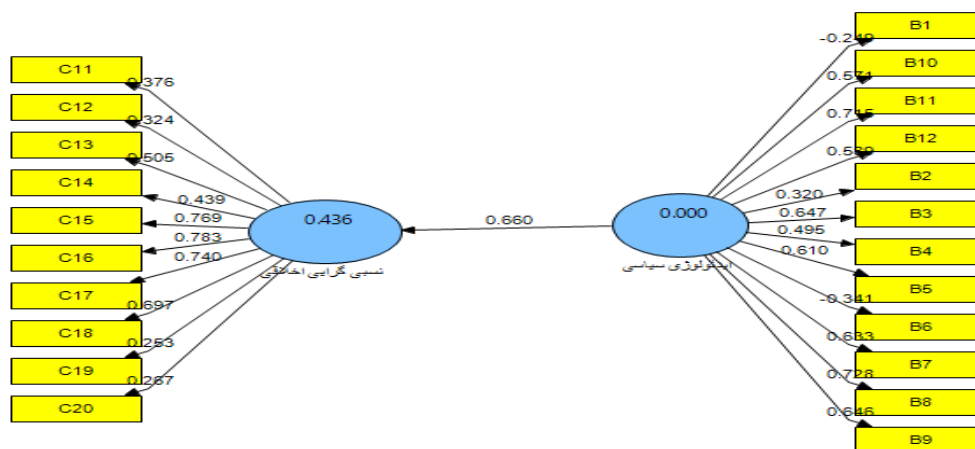
(منبع: یافته‌های پژوهشگر)

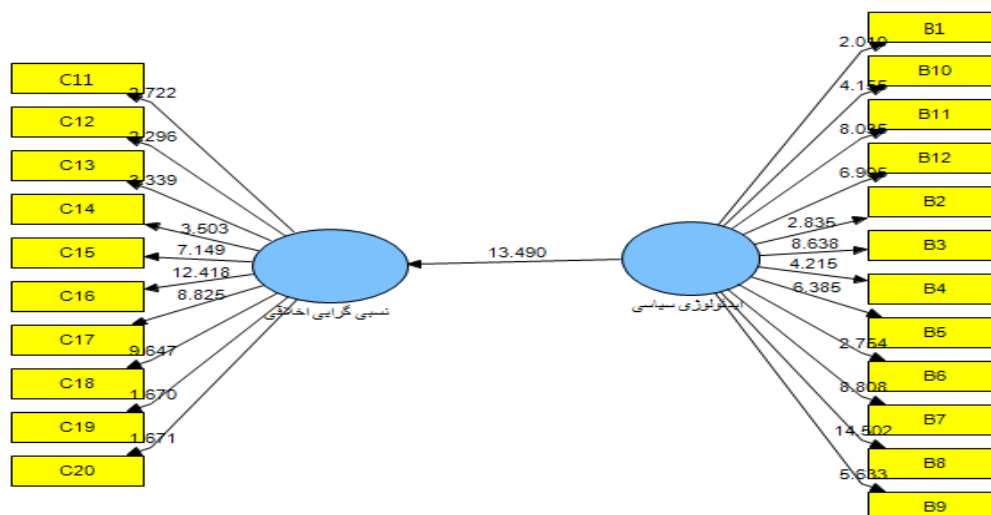
شکل ۱- ضریب تأثیر ایدئولوژی سیاسی بر ایده آل گرای اخلاقی حسابرسان (منبع: یافته های پژوهشگر)

شکل ۲- آماره تی ایدئولوژی سیاسی بر ایده آل گرای اخلاقی حسابرسان (منبع: یافته های پژوهشگر)

شکل ۳- ضریب تأثیر ایدئولوژی سیاسی بر نسبی گرایی اخلاقی حسابرسان (منبع: یافته های پژوهشگر)

شکل ۴- آماره تی ایدئولوژی سیاسی بر نسبی گرایی اخلاقی حسابرسان (منبع: یافته های پژوهشگر)

۸- بحث و نتیجه گیری

هدف اصلی مطالعه حاضر بررسی تأثیر ایدئولوژی سیاسی بر جهت گیری اخلاقی حسابرسان می باشد. تردیدی نیست که تمایلات اخلاقی و شکاکانه یک فرد بر عملکرد برنامه ریزی برای تقلب او تأثیر می گذارد. ایده آل گرایی اخلاقی از این جهت مهم است که میزان تحمل حسابرس را برای اجازه دادن به مشتری برای فرار از یک عمل مشکوک اخلاقی تعیین می کند، در حالی که تمایل شکاکانه در تعیین نحوه جستجو و ارزیابی کلی شواهد مهم است. به عنوان مثال، کنترل شک و تردید ممکن است تحت تأثیر نگرانی آنها برای رفاه دیگران باشد (یعنی ایده آل گرایی اخلاقی). حسابرسی با ایده آل گرایی اخلاقی نسبتاً بالا ممکن است شواهد بیشتری برای ارزیابی پیامد یک اقدام بخواهد در حالی که یک حسابرس با ایده آل گرایی اخلاقی پایین تر ممکن است شواهد نسبتاً کمتری تصمیم بگیرد. به طور مشابه، با کنترل ایده آل گرایی اخلاقی، شواهد حسابرسان ممکن است تحت تأثیر شک ذاتی آنها قرار گیرد. در واقع، ایده آل گرایی اخلاقی و تردیدگرایی در صفات ممکن است به طور مستقل منجر به تقاضا برای

شواهد بیشتر شود. بنابراین، این دو صفت می‌توانند از طریق مکانیسم‌های مختلف بر کسب و ارزیابی شواهد تأثیر بگذارند و زمینه‌های بیشتری را برای بررسی تأثیر مشترک آنها فراهم کنند. اعتقاد بر این است که تفاوت‌های فردی در موقعیت‌های اخلاقی نقش کلیدی در قضاوت اخلاقی رویه‌های تجاری ایفا می‌کند. به هر ترتیب، جهت‌گیری اخلاقی برای قضاوت‌حسابرسان یکی از موضوعات مهم و موثر در حسابرسی و تصمیم‌گیری استفاده‌کنندگان اطلاعات مالی است. مطالعات گوناگونی در خصوص عوامل اثر گذار بر این مهم صورت گرفته است که اکثر آن‌ها اثر ویژگی‌های فردی و اخلاقی حسابرسان را مورد بررسی قرار داده‌اند اما در این پژوهش به بررسی تأثیر ایدئولوژی سیاسی بر جهت‌گیری اخلاقی حسابرسان پرداخته شده است. شواهد این پژوهش نشان می‌دهد که ایدئولوژی سیاسی بر ایده‌آل‌گرایی و نسبی‌گرایی اخلاقی حسابرسان تأثیر مثبت و معنادار دارد. در رابطه با تأثیر ایدئولوژی سیاسی بر دو متغیر اخلاقی حسابرسان می‌توان گفت که نتیجه این فرضیه‌ها با مبانی نظری و نتایج اشاره شده در تحقیقات ایندیریا سیه و ویویت (۲۰۲۳)، سوئیتی و همکاران (۲۰۱۵)، پیازا و سوسا (۲۰۱۳) و بمانی محمد آبادی و رویایی (۱۴۰۰) مطابقت دارد. در رابطه با تحلیل نتایج می‌توان گفت که طبق تحقیقات پیشین (فوگرتی، ۱۹۹۲ و سوئینی و همکاران، ۲۰۱۵)، ایدئولوژی سیاسی ارزش‌هایی که افراد دارند اغلب در ایدئولوژی‌های سیاسی شخصی آنها منعکس می‌شود، که به نوبه خود می‌تواند بر اقدامات آنها تأثیر بگذارد. در حقیقت، ایدئولوژی به سیستم اعتقادی یک فرد اشاره دارد که معمولاً با گروهی قابل شناسایی مشترک است که رفتار را سازماندهی، برانگیخته و معنا می‌بخشد. هم‌چنین به نگرش‌ها نسبت به جنبه‌های مختلف جامعه، از سیاست و اقتصاد گرفته تا دین اشاره دارد و از این رو، ایدئولوژی یک مفهوم چند بعدی است. یک متغیر مهم اجتماعی در حرفه حسابرسی است اجتماعی بودن اشخاص آن‌ها را تشویق می‌کند تا با حرفه‌ای که در آن هستند همسو و همسان شوند و این نه تنها شامل هر آنچه که اعضای حرفه ترسیم می‌کنند بلکه شامل آرمان‌های حرفه می‌باشد. این فرآیند اجتماعی بودن بر وجود الگویی از حسابرسی دلالت دارد که دارای ویژگی‌ها و صفتهای مطلوبی است بر همین اساس در این فرآیند، نتایج اثر بخشی، میان فرد و حرفه به وجود می‌آید که می‌تواند منجر به بهبود در تعهد و شناخت حسابرسان شود. از طرفی ایدئولوژی سیاسی به عنوان محرک عواطف فردی در پردازش افراد موثر است. افراد محافظه‌کار در مقایسه با افراد معاشرتی‌تر و مردمی‌تر واکنش تندتری به کلمات منفی دارند. این نشان می‌دهد که اطلاعات منفی به صورت خودکار توجه افراد محافظه‌کار را جلب می‌کند. از سوی دیگر، افراد محافظه‌کار به ضرر و زیان حساس هستند، موقعیت‌های آشنا را به موقعیت‌های ناآشنا ترجیح می‌دهند و کمتر برای پذیرش شرایط غیر متعارف آماده هستند. در آزمایشات محققان (ایندیریا سیه و ویویت، ۲۰۲۳، پیازا و سوسا، ۲۰۱۳) مشخص شد که افراد محافظه‌کار توجه خود را به سمت مکان‌های خاصی که اطلاعات منفی در آن قرار دارد هدایت می‌کنند. این نشان‌دهنده این امر است که احتمال به خاطر سپاری صحنه‌ی منفی به صورت مثبت با محافظه‌کاری مرتبط است. بر همین اساس زمانی که ایدئولوژی سیاسی با رویکرد محافظه‌کارانه در حسابرسان افزایش یابد کیفیت قضاوت و تصمیم‌گیری حسابرس در حوزه اخلاق حرفه‌ای به ویژه ایده‌آل‌گرایی و نسبی‌گرایی اخلاقی افزایش یافته و منجر به بی‌طرفی و واقع‌گری در فرآیند ارزیابی و پردازش شواهد می‌شود.

شواهد این تحقیق اهمیت مطالعات رفتاری در حرفه حسابرسی را روشن و برجسته می‌نماید. این نتایج می‌تواند، اطلاعات سودمندی به قانون‌گذاران، سرمایه‌گذاران، اعضای کمیته حسابرسی و حسابرسان درباره رابطه میان ایدئولوژی، قضاوت‌ها و تصمیم‌گیری‌های حسابرس در راستای ارتقای کیفیت حسابرسی ارائه نماید. وجود رویکرد محافظه‌کارانه می‌تواند تردید حرفه‌ای حسابرسان را بهبود بخشد و این خود موجب ارتقا کیفیت حسابرسی می‌شود که این موضوع کم‌تر مورد توجه مؤسسات حسابرسی قرار گرفته است. این

در حالی است که بازار حسابرسی در کشور، بازاری نوپا و نوظهور است و نیروهای جوان زیادی در آن اشتغال دارند. ایدئولوژی سیاسی مثبت می‌تواند هم به نفع جامعه و هم به نفع حرفه حسابرسی باشد از این رو به مؤسسات حسابرسی پیشنهاد می‌شود که در جذب حسابرسان به موضوع محافظه‌کاری (به عنوان یکی از مهم ترین شاخصه‌های ایدئولوژی سیاسی) توجه داشته باشند. هم چنین با گنجانیدن فعالیت‌هایی که منجر به فرآیند اجتماعی شدن آن‌ها می‌شود مشارکتشان، تصمیم‌گیری‌ها و حالت‌های مثبت حسابرسان را ارتقا دهند تا جهت‌گیری اخلاقی آن‌ها بهبود یابد. نهایتاً بابت پژوهش‌های آتی پیشنهاد می‌شود سایر جنبه‌های روان شناختی نظیر بیش‌اعتمادی حسابرس و هوش هیجانی با موضوعات مطرح در قضاوت و تصمیم‌گیری حسابرس مثلاً تردید حرفه‌ای مورد بررسی قرار گیرد.

منابع

- اسدیان اوغانی، اصغر، حاجی‌ها، زهره، رویایی، رمضان علی و وکیلی فرد، حمیدرضا، ۱۳۹۸. تحلیل رابطه جهت‌گیری‌های اخلاقی با شدت و حساسیت اخلاقی. اخلاق در علوم و فناوری. ۱۴ (۳)، صص ۱۴۱-۱۳۷.
- بشریه، حسین. ۱۳۸۲. دانش سیاسی. چاپ سوم. تهران. موسسه نگاه معاصر.
- بمانی محمد آبادی، مجید، رویایی، رضوانعلی. ۱۴۰۰. تاثیر ایدئولوژی سیاسی و تعهد حرفه‌ای بر قضاوت حرفه‌ای حساب‌برسان. فصلنامه علمی پژوهشی دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت. ۱۰ (۳۹). صص ۶۷-۵۷.
- پورعلی، محمدرضا، آزره، فاطمه، صمدی لرگانی، محمود و دیانتی دیلمی، زهرا، ۱۴۰۰. تاثیر ویژگی تاریک شخصیت بر رفتار شهروندی سازمانی حساب‌برسان: آزمون از نظریه خود تعیین‌کنندگی. دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت. ۱۰ (۳۸). صص ۳۹۶-۳۸۱.
- پورعلی، محمدرضا، شهیر، امید، صمدی لرگانی، محمود و محفوظی، غلامرضا، ۱۴۰۱. بررسی رابطه ویژگی‌های شخصیتی و رفاه مالی و رفتار مالی جامعه حساب‌برداران رسمی ایران. فصلنامه علمی پژوهشی دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت. ۱۱ (۴). صص ۶۱-۷۴.
- حسینی، سیده محبوبه، سلیمانی، مجید و اوحدی، فریدون، ۱۳۹۳. مقایسه جهت‌گیری‌های اخلاقی در جامعه پزشکان و حساب‌برسان. مدیریت فرهنگی. ۸ (۲۶). صص ۱۲۷-۱۱۷.
- خلیلی پور، مهدی، کامیابی، یحیی و نبوی چاشمی، سیدعلی، ۱۳۹۸. تاثیر رویکردهای اخلاقی حساب‌داران بر کیفیت اطلاعات حسابداری با نقش تعدیل‌کنندگی اندازه و اهرم مالی. پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، سال ۱۱، شماره ۴۳، صص ۹۱-۱۱۷.
- رحمانی نیا، احسان، یعقوب نژاد، احمد، ۱۳۹۶. عوامل موثر بر تصمیم‌گیری اخلاقی حساب‌برسان داخلی. فصلنامه علمی پژوهشی دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت. ۶ (۲۴). صص ۱۴۵-۱۶۶.
- سامانی پور، حسن، محمدی، تیمور، شاکری، عباس و تقوی، مهدی، ۱۳۹۹. الزامات نظارت احتیاطی کلان و تأثیر آن بر ثبات نظام بانکی ایران. فصلنامه اقتصاد مالی، ۱۴ (۵۲). صص ۱-۲۶.
- شایسته شجاعی، پرویز، پور زمانی، زهرا و یعقوب نژاد، احمد، ۱۳۹۹. تأثیر معیارهای رفتار اخلاقی (محیط اخلاقی، تعهد حرفه‌ای، ارزش‌های اخلاقی و ایدئولوژی اخلاقی) بر عملکرد حساب‌برسان. دو فصلنامه حسابداری ارزشی و رفتاری. ۵ (۱۰). صص ۳۱۸-۲۸۱.
- شجاع، حسین، مهربان پور، محمدرضا، جهانگیرنیا، حسین و غلامی جمکرانی، رضا، ۱۴۰۰. ارائه مدل تاثیر سرمایه‌های فرهنگی، اجتماعی و اخلاقی بر استقلال مدیران مالی و کیفیت گزارشگری. فصلنامه اقتصاد مالی، ۳ (۵۶). صص ۱۹۵-۱۷۱.
- علیزاده گان، لیلا، صمدی لرگانی، محمود و ایمنی، محسن، ۱۴۰۱. تاثیر تیپ شخصیتی و اخلاق حرفه‌ای بر توانایی حساب‌برسان در کشف تقلب با استفاده از تئوری برنامه‌ریزی شده با نقش تردید حرفه‌ای. پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، دوره ۱۴، شماره ۲، صص ۴۹-۷۷.
- کریم آبادی، محمد، جهانگیرنیا، حسین، حاجیه‌ها، زهره و غلامی جمکرانی، رضا، ۱۴۰۱. ارزیابی معیارهای آیین رفتار حرفه‌ای در کیفیت حرفه حسابرسی مستقل، پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، دوره ۱۴، شماره ۳، صص ۷۹-۱۰۱.
- گل‌پرور، محسن، ۱۳۹۴. رابطه ایده آل‌گرایی، نسبی‌گرایی، ماکیاولیسم و ارزش‌های فرهنگی با رفتارهای غیراخلاقی (مطالعه موردی یک سازمان دولتی). جامعه پژوهشی فرهنگی. ۶ (۲). صص ۱۶۹-۱۳۹.
- یعقوبی صالح آبادی، رسول، پور زمانی، زهرا، ۱۴۰۱. تحلیل رابطه هویت حرفه‌ای و جهت‌گیری اخلاقی با قضاوت اخلاقی حساب‌برسان مستقل. فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری. ۱۷ (۳). صص ۱۳۸-۱۳۱.
- یوسفی شامی، میرامید، بنی‌مهد، بهمن، ۱۳۹۸. تأثیر عواطف فردی بر بی‌طرفی حساب‌برسان. دانش حسابداری مالی. ۶ (۱). صص ۱۶۳-۱۸۵.

- Andolo, J.B., David, A. A. and Pesudo, 2021. The Effects of Competence and Motivation on Audit Quality with Ethical Orientation as a Moderating Variable. *International Journal of Science and Business, IJSAB International*. 5(4). 59-79.
- Arrami, N., QingXiang Y., 2022. Impact of Ethical Training on Auditors' Ethical Decision Making in Morocco. *Studia Universitatis, Vasile Goldis" Arad – Economics Series*. 32 (2).41-64.
- Burns, T.J., 1992. Class dimensions, individualism and political orientation. *social spectrum*. 12(3). 349-362
- Chung, J., J. R. Cohen, and G. S Monroe., 2015. The Influence of a Self- Interest Threat to Auditor Independence and Emotion on Auditors Inventory Valuation Judgments. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2557630>
- Clikeman, P. and Henning, S., 2000. The Socialization of Undergraduate Accounting Students. *Issues in Accounting Education*. 15(2). 1–17.
- Clore, G. L., Schwarz, N., & Conway, M., 1994. Affective causes and consequences of social information processing. In R. S.Jr., & T. K. (Eds).
- Fogetry, T.J., 1992. Organizational socialization in accounting firms: a theoretical framework and agenda for future research. *accounting, organization and society*. 17(2). 129-149
- Forgas, J. P., 1995. Mood and judgment: The affect infusion model (AIM). *Psychological Bulletin*. 117 (1). 39–66.
- Forgas, J. P. and J. M. George., 2001. Affective Influences on Judgments and Behavior in Organizations: An Information Processing Perspective, *Organizational Behavior and Human Decision Processes* 86 (1): 3-34.
- Forsyth, D., 1984. A Taxonomy of Ethical Ideologies. *Journal of Personality and Social Psychology*. 39(4). 175–184.
- Glover, S. M and D.F. Prawitt., 2014. Practitioner summary: Enhancing auditor professional skepticism: The professional skepticism continuum. *Current Issues in Auditing*. 8(2). 1-10.
- Griffith, E. E., J. S.Hammersley, K.Kadous, and D.Young., 2015. Auditor mindsets and audits of complex estimates. *Journal of Accounting Research*. 53(1). 49-77.
- Helmy, H., 2018. The Influence of Ethical Orientation, Gender, and Religiosity on Ethical Judgment Accounting Students. *Advances in Economics, Business and Management Research*, 57, 50-56.
- Hurtt, R. K., 2010. Development of a Scale to Measure Professional Skepticism. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*. 29(1). 149-171
- Indriasih D, A S Wiwit., 2023. The Role of Ethical Orientation and Moral Intensity in Improving Ethical Decision of An Auditor. *Jurnal Aset*. 13 (2). 185-196
- Ismail, S. and Yuhanis, N., 2018. Determinants of ethical work behaviour of Malaysian public sector auditors. *Asia-Pacific Journal of Business Administration*. 10(1). 21-34.
- Ismail, Z. R., 2019. Influence of ethical ideology and emotional intelligence on the ethical judgement of future accountants in malaysia. *Meditari accountancy research*, 805- 821.
- Jefferey, C., 2006. The Applicability of a Contingent Factors Model to Accounting Ethics Research. *Journal of business ethics*. 68(1). 1-18.
- Johari, Razana & Mohd-Sanusi, Zuraidah & Zarefar, Arumega., 2019. Auditor's Ethical Judgments: The Influence of Moral Intensity, Ethical Orientation and Client Importance. *International Journal of Financial Research*. 10(6). 20- 77.
- Kohlberg L., 1984. *The philosophy of moral development: the nature and validity of moral stages essays on moral development*. San Francisco: Harper & Row. 2(1). 123-137.
- Mahanta, K. G., 2020. Exploring the role of ethics in the emotional intelligence organizational commitment relationship. *Asian Journal of Business Ethics*, 276- 303.

- Piazza, J. and Sousa., 2013. P. Religiosity, political orientation, and consequentialist moral Thinking. *social psychological and personality science*. 55(2).1-90
- Puteri, I., Restuningdiah, N., Makaryanawati., 2023. The Influence of Ethical Ideology on Ethical Judgment with Professional Commitment as Mediator (Study on Public Accountant Firm Auditors in Malang, *Journal of Applied Business, Taxation and Economics Research*, 2(4), 418-433
- Stromback Camilla, Therese Lind, Kenny Skagerlund, Gustav Tinghog., 2017. Does self-control predict financial behavior and financial wellbeing? accepted for *Journal of Behavioral and Experimental Finance*. 14(3). 30-38.
- Sulastri, I. U., 2021. Does Emotional Intelligence and Religiosity Affect the Ethical Judgment of Accountign students? *Journal Of Accounting And Business Education*, 21-30.
- Sweeney, J. T., & Fisher, D. G., 1999. Politics, faking, and self-presentation: How valid is the P score of the Defining Issues Test? *Research on Accounting Ethics*. 5(2). 51–75.
- Sweeny, J.T., Quirin, J.J. and Fisher , G., 2015. A structural equation model of auditors' professional commitment: The influence of firm size and political ideology. *Advances in accounting behavioral research*. 6(2). 3–25
- Zarei Reza, Azadeh Esmaeeli and Safa Zarei., 2016, Studying the Influential Factors on Ethics in Accounting and Auditing Regarding Personal Dimensions, *International Business Management*. 10 (7). 1141-1150.

The effect of political ideology on auditors' ethical orientation

Faezeh Moazen ¹

Mohammad Reza Pourali ²

Mahdi Maranjory ³

Razia Alikhani ⁴

Abstract

Ethical orientation for auditors' judgment is one of the most important and effective issues in auditing and decision-making by users of financial information. Various studies have been conducted regarding the factors affecting this issue, most of which have examined the effect of auditors' personal and moral characteristics. In this research, the effect of political ideology on auditors' ethical orientation has been investigated. The statistical sample of this research includes 201 managers and partners in auditing firms, members of the official auditors community based in Tehran in 2021. The theoretical basis of research has been collected through library studies and research data based on questionnaires and analyzed using Smart PLS software. Research hypotheses have been investigated based on correlation method and using structural equations. The findings of the research show that Political ideology significant effect on auditors' moral orientation indicators (including moral idealism and relativism). In general, the results of the research show that the conservative characteristics of auditors with political origins are among the influential factors in observing professional ethics. Also, this research can provide useful information for the policy makers of the auditing profession and expand the results of behavioral research in the auditing field.

Keywords: political ideology, Auditors' ethical orientation Idealism, Moral relativism

JEL classification: M42 , A13 ,B41

---

1 Accounting Department, Chalous Branch, Islamic Azad University, Chalous, Iran
Moazen.faezeh@yahoo.com Moazen.faezeh@yahoo.com

2 Accounting Department, Chalous Branch, Islamic Azad University, Chalous, Iran
Moazen.faezeh@yahoo.com (Corresponding Author) pourali@iauc.ac.ir

3 Accounting Department, Chalous Branch, Islamic Azad University, Chalous, Iran
Moazen.faezeh@yahoo.com Mr.maranjory@gmail.com

4 Accounting Department, Chalous Branch, Islamic Azad University, Chalous, Iran
Moazen.faezeh@yahoo.com Alikhani_r2@yahoo.com

پرسشنامه

بخش اول: مشخصات فردی

جنسیت: زن / مرد

وضعیت تاهل: مجرد / متاهل

سن: کمتر از ۳۰ سال / بین ۳۰ تا ۴۰ سال / بین ۴۰ تا ۵۰ سال / بیشتر از ۵۰ سال

سابقه حرفه ای: کمتر از ۱۰ سال / بین ۱۱ تا ۱۵ سال / بین ۱۶ تا ۲۰ سال / بیش از ۲۰ سال

عنوان شغلی: شرکای حسابرسی / سرپرستان و سرپرستان ارشد / مدیران فنی حسابرسی

تحصیلات: کارشناسی / کارشناسی ارشد / دکتری

محل اشتغال: موسسات حسابرسی / سازمان حسابرسی / دانشگاه

بخش دوم: سوالات اصلی تحقیق

خیلی مخالفم	خیلی موافقم	نظری ندارم	موافقم	خیلی موافقم	ایدئولوژی سیاسی
					آزادی در مالکیت خصوصی از ایدئولوژی های من بعنوان حسابرس است.
					مزایای رفاهی از ایدئولوژی های من بعنوان حسابرس است.
					ارزش های سنتی از ایدئولوژی های من بعنوان حسابرس است.
					پاسخگویی مالی از ایدئولوژی های من بعنوان حسابرس است.
					کسب و کار و فعالیت های اقتصادی از ایدئولوژی های من بعنوان حسابرس است.
					تشکیل خانواده از ایدئولوژی های من بعنوان حسابرس است.
					میهن پرستی از ایدئولوژی های من بعنوان حسابرس است.
					امنیت از ایدئولوژی های من بعنوان حسابرس است.
					مالکیت به اجبار از ایدئولوژی های من بعنوان حسابرس است.
					شرایط سنتی از ایدئولوژی های من بعنوان حسابرس است.
					قوانین خاص از ایدئولوژی های من بعنوان حسابرس است.
					عقیده های دینی از ایدئولوژی های من بعنوان حسابرس است.

خیلی مخالفم	مخالفم	نظری ندارم	موافقم	خیلی موافقم	جهت گیری اخلاقی
					ایده آل گرایی اخلاقی
					هر شخص باید مطمئن شود که عملکرد او باعث آسیب رساندن به دیگری نمی شود. حتی اگر میزان آن آسیب کم باشد.
					هرگز نباید خطری به دیگران تحمیل شود، هر چند این خطر ناچیز باشد.
					آسیب رساندن به دیگران همیشه اشتباه است، هر چند منافی برای ما داشته باشد.
					یک شخص هرگز نباید آسیب فیزیکی یا روانی به شخص دیگر برساند.
					یک شخص نباید عملی را انجام دهد که شأن و رفاه شخص دیگری را تهدید کند.
					اگر عملی بتواند به شخص دیگری آسیب برساند، آن عمل نایستی انجام شود.
					مقایسه نتایج مثبت و منفی یک عمل و در نتیجه تصمیم گیری در مورد انجام دادن یا ندادن آن، رفتاری غیر اخلاقی است.
					در هر جامعه ای حفظ شأن و رفاه مردم بایستی مهمترین مسئله باشد.
					در هیچ شرایطی نباید رفاه و آسایش دیگران را قربانی کرد.
					اعمال اخلاقی، اعمالی هستند که به ایده آل ترین و کامل ترین اعمال نزدیک باشند.
					نسبی گرایی اخلاقی
					هیچ اصول اخلاقی وجود ندارد که، آنقدر مهم باشد و در آئین رفتار حرفه ای گنجانده نشده باشند.
					ممکن است عملی در یک موقعیت یا یک اجتماع، اخلاقی تلقی؛ و در موقعیت و جامعه ای دیگر اخلاقی تلقی نشود.
					مشخصه های اخلاقی هر فرد باید به عنوان بخشی از مشخصات فردی او دیده شود. به بیان دیگر، عملی که از نظر یک فرد اخلاقی است، ممکن است از نظر دیگری اخلاقی نباشد.
					رفتارهای اخلاقی هر شخص را نمی توان از حیث درست بودن با بقیه اشخاص مقایسه نمود.
					از آنجائیکه اخلاقی یا غیر اخلاقی بودن هر چیز به تشخیص اشخاص وابسته است، لذا پاسخ به سؤالاتی نظیر «چه چیزی برای هر کس اخلاقی است»، هرگز قابل حل نیست.

					معیارهای اخلاقی فردی، آن دسته از قوانین شخصی بوده که هر فرد مطابق آنها رفتار می نماید. این معیارها را نمی توان در تصمیم گیری و قضاوت در مورد دیگران بکار گرفت.
					ملاحظات اخلاقی در روابط بین افراد آنقدر پیچیده هستند که باید به افراد اجازه داده شود خود، اصول اخلاقی آن ها را مشخص کنند.
					تدوین اصول محکم و سخت برای یک وضعیت اخلاقی، بطوریکه از اعمال خاصی ممانعت نماید، باعث ایجاد مزاحمت برای روابط انسانی بهتر و سازگارتر می شود.
					نمی توان هیچ قانونی در مورد دروغ گویی وضع کرد. بسته به شرایط و موقعیت ها می توان دروغ گفت.
					قضاوت در مورد اینکه دروغ یک عمل اخلاقی است یا غیر اخلاقی، به اوضاع و شرایطی بستگی دارد که، دروغ در آن شرایط و اوضاع گفته شده است.